

Секція „Філософія”

ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА ЛЮДИНИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА І КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Пожуєв В.І. (м. Запоріжжя)

Анотації

В статті дається аналіз освітньої парадигми людини в умовах інформаційного суспільства, що спирається на особистісно орієнтовану освіту, в контексті якої людина розвивається як вільна, відкрита, креативна істота; дається аналіз інформаційної культури, без якої неможливе формування сучасної людини.

In the article the author gives the analysis of educational paradigm of man in the conditions of informative society, which leans against the personally oriented education; in the context of this paradigm a man develops as the free, opened, creative entity. The article is devoted to the analysis of informative culture which is the main factor of forming of modern personality.

Ключові слова

ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА ЛЮДИНИ, ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО, ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНА ОСВІТА, ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ, КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА

Мета статті: проаналізувати сутність і основні напрямки становлення особистісно орієнтованої освіти; визначити сутність інформаційної культури особистості; розкрити основні напрямки формування інформаційної культури в умовах кредитно-модульної системи.

Вступ

Сьогодні в Україні відбувається інтенсивний пошук засад нової моделі освіти, яка має відповідати сучасному стану розвитку інформаційного суспільства, Болонському процесу та кредитно-модульній системі. Черговий етап технологічної революції зумовлює серйозні зміни в суспільстві загалом. Змінюється спосіб життя мільйонів людей, процеси глобалізації торкаються дедалі нових сфер діяльності, інформаційна сфера стає не тільки найважливішою сферою міжнародної співпраці, а й об'єктом суперництва. Проблеми у сфері інформаційних відносин, формування інформаційних ресурсів і користування ними загострюються внаслідок політичного й економічного протиборства держав. Національна доктрина освіти визначає загальну філософію освіти, пріоритети і принципи, основні напрями і механізми розвитку на першу чверть поточного століття. Принциповими в ній є положення про необхідність новітніх педагогічних технологій, мовних стратегій освіти, інформаційних

технологій. Українська освіта має стати орієнтованою на особистість, демократичною, конкурентноспроможною у світовому освітньому процесі, відповідати потребам особистості та суспільства, які постійно змінюються. Головна освітня парадигма людини – це особистісно орієнтовна (гуманістична) освіта, що визначається через характер соціальних зв'язків між її суб'єктами, направленими на створення умов для становлення особливого психологічного стану особистості, в якому вона визначається й розвивається як особистість – вільна, відкрита, креативна, тому що людина сьогодні живе у світі ущільнення інформаційного обміну між людьми (О. Тоффлер). Світоглядне опанування феноменом інформації в будь-якому обсязі має не лише значення вибудови теоретичного каркасу світобачення, що є **визнаною** характеристикою духовної культури особистості, а й має безпосередній зв'язок з інструментальними навичками, необхідними сучасній людині, що потребує формування інноваційного мислення, направлено на вирішення проблем „інформаційного вибуху” - вирішення протиріччя між спроможністю людства продукувати інформацію та можливістю її використовувати.

Особистісно орієнтовна освіта розвивається в напрямі збільшення варіантності й різноманітності соціальних зв'язків між основними суб'єктами освіти, які дозволяють суб'єктам досягти все більшої свободи в побудові своєї освітньої парадигми. Головна мета особистісно орієнтованої освіти розгортається в контексті парадигм: інформаційної (формування інформаційної парадигми людини), аксіологічної (формування ціннісної парадигми людини), гуманістичної (формування людиноцентристської парадигми людини), рефлексивної (парадигми, направленої на аналіз самосвідомості і підвищення соціальної компетентності особистості), етичної (формування моральної парадигми людини) в умовах знецінення етичних засад, девальвації традиційних норм поведінки, що мають будуватися з позиції морально-відповідального гуманізму); правової (формування правової парадигми людини, яка б жила у правовому полі); культурної (формування культурної парадигми людини), метою якої є культурне ставлення людини до навколишнього середовища (природного і суспільного); креативної (формування творчої парадигми людини); інтелектуальної (формування інтелектуальної парадигми людини). Саме гуманістичний аспект у вихованні людини є пріоритетним у вузівській підготовці, який покликаний стати найважливішою опорою прав людини, демократії, сталого розвитку і миру, тому гуманізм не випадково визначають як „етичну антропологію”. Рух за „оновлений гуманізм” насамперед базується на новому розумінні людини, формуванні її суб'єктивності і духовності. У зв'язку з цим під час проведення кредитно-модульної системи слід використовувати наступні технології особистісно-орієнтованої освіти:

1) особистісно-орієнтовані технології (інтерактивні та імітаційні ігри, тренінги розвитку, розвивальну психодіагностику);

2) когнітивно-орієнтовані технології (діагностичні методи навчання, семінари-дискусії, проблемне навчання, когнітивне інструктування, когнітивні карти, інструментально-логічний тренінг, тренінг рефлексії);

3) діяльнісно-орієнтовані технології (методи проектів спрямовуючих тестів, контекстне навчання, організаційно-діяльнісні ігри, комплексні діагностичні завдання, технологічні карти, імітаційно-ігрове моделювання технологічних процесів тощо).

Одним із найяскравіших інноваційних виявів глобальних тенденцій суспільного розвитку є утвердження інформаційної цивілізації та відповідної їй інформаційної культури суспільства і особистості. Цей процес вносить принципові зміни у загальну філософію освіти, ставить нові завдання і одночасно відкриває нові горизонти психолого-педагогічного пошуку. Інформаційне суспільство – це новий, особливий етап життєдіяльності цивілізації, який базується на інтелекті. Його головною дійовою особою є людина, яка володіє інформацією, комп'ютерною і лазерною технікою, біотехнологіями і генною інженерією, електронікою, теле- і відео комунікаціями тощо. Разом зі світом у фазу інформаційного суспільства вступає й Україна. І хоч рівень інформатизації у нас все ще далекий від оптимального, саме він (і перспективні завдання його розвитку) обумовлюють зміну соціальної ролі і відповідальності людини, забезпечуючи виробництво, передачу і розповсюдження інформації. Інформаційне суспільство змінює не лише виробництво, а весь стиль і спосіб життя людей. Його основою стають комп'ютерні технології з їх фундаментальною функцією заміщувати або підсилювати розумову працю людини. Інтелектуальне виробництво поступово утверджується як провідна галузь суспільного виробництва. Інтенсивно зростає значення інформації як стратегічного ресурсу цивілізаційного зростання, посилюється роль засобів масової комунікації, змінюється процес підготовки людини до життя, характер освіти і виховання.

Поняття „інформаційна культура особистості” включає сутність мети і спрямування навчального процесу та ефективного результату освітньо-педагогічного впливу на суб'єкт навчання та виховання. Інформаційна культура пов'язується із світоглядом та науковою картиною світу як засобом його формування, а тому інформатиці надається важлива світоглядна роль, яку вона може виконати, даючи уявлення про інформаційні процеси. На сучасному етапі переходу від комп'ютерної грамотності до інформаційної культури першочерговим завданням стає набуття навичок використання нових інформаційних технологій у своїй життєдіяльності. Абрисами формування інформаційної культури особистості є її складові (світоглядна

культура, культура мислення й мовлення, культура спілкування та співіснування з іншими людьми, культура організації праці), які завжди були в полі зору педагогічних працівників та науковців. Процеси інформатизації примушують нас дивитися на світ новими очима, що потребує формування комп'ютерної грамотності та культури людини. Інформаційна культура особистості є поняттям, що дає комплексну характеристику особистісних та професійних якостей, які відповідають вимогам суспільної та професійної діяльності, де визначальним чинником є всебічна інформація.

Метою кредитно-модульної системи є формування толерантної людини, викладача і студента, тобто свідоме прийняття цінностей того розмаїття, що дарує нам навколишній світ, визнання права і свободи іншого, бути іншим з його власними традиціями, переконаннями, стилем життя, поглядами тощо. Толерантність – це передусім активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав і свобод людини, тому на заняттях з кредитно-модульної системи слід проводити тренінги на тему: „Що є толерантність?“, запропонувавши методи формування толерантної поведінки, акцентуючи увагу на тому, чому на початку XXI століття цивілізація не може вижити без толерантності. Для студентів і викладачів толерантність повинна означати: співробітництво; дух партнерства; готовність миритися з чужою думкою; поважання людської гідності; поважання прав інших; прийняття іншого таким, яким він є; здатність поставити себе на місце іншого; поважання права бути іншим; визначення рівності інших; терпимість до чужих думок, вірувань і поведінки; відмова від спричинення шкоди й насилля. На заняттях з кредитно-модульної системи слід виховувати психологічно-здорову людину. Психічне здоров'я залежить від людських, гуманних стосунків учасників навчального процесу; воно є передусім балансом різноманітних психічних якостей і процесів: від стану психіки залежить, як студент сприймає, відчуває, думає, говорить, діє. Психічне здоров'я визначає можливості учасника навчального процесу реалізувати себе в житті й у професії. Технології навчання лише тоді зберігатимуть психічне здоров'я учасників навчального процесу, коли серед їх складових не буде чинників ризику для здоров'я, і навпаки – виникатимуть прагнення цілковитого емоційного занурення студента у процес навчання, актуалізації мотивації до навчання, сприятливого, комфортного середовища для досягнення мети, задоволення пізнавальних потреб в самореалізації. Саме міжособистісне спілкування здатне структурувати емоційний світ, сприяти розвитку навичок, саморозуміння та самовиявлення в контексті інформаційно-комунікативного простору.

Серед технологій навчання кредитно-модульної системи в сучасній практиці вищої школи, що підтримують психічне здоров'я

викладачів і студентів, слід назвати модульне навчання, модульно-рейтингову, проблемно-модульну, модульно-розвивальну системи, технологію ситуаційного навчання (кейс-методи), технологію евристичного навчання, які передбачають створення студентами власних освітніх продуктів організаційно-діяльнісного, когнітивного та креативного типів; ігрові технології навчання (організаційно-діяльнісні, рольові, ділові, пізнавально-дидактичні ігри); технології навчання у співробітництві (навчання в команді, технології організації дослідницької роботи студентів). Мета кредитно-модульної системи полягає в розкритті людської сутності, чого повинна досягти кожна навчальна дисципліна. Для цього потрібен підхід антропологічний чи особистісно-орієнтований, оскільки в центрі перебуває людина. Саме вищий навчальний заклад є кузнею кадрів, в якій передусім формується провідна верства суспільства як у царині природних, так і гуманітарних наук, яка буде формувати науку і професійну ділянку українського суспільства, управляти державою. Якщо ВНЗ має сформувати провідну верству суспільства, він мусить бути також кузнею політичної, організаційної, управлінської культури, так як брак „цієї” культури є однозначно основою недорозвиненого суспільства і хворого державного організму. Влада має бути дієздатною, ефективною й чесною, бо чесність є наріжним каменем політичної культури. І тільки вища школа спроможна підготувати ту провідну патріотичну верству, яка стане серцевиною майбутнього політикуму. Патріотизм і професіоналізм еліти є тими коефіцієнтами, які визначають зміст і суспільну вартість талантів, професійних знань і вмінь. Тому заняття з політичної етики мають стати обов'язковими, тому що тільки формування національної еліти, громадянського суспільства, соціальної демократії і захищеності, формування конкурентоспроможного фахівця будуть сприяти виживанню України в умовах тотальної кризи українського суспільства.

Таким чином, нове інформаційне суспільство формує модель інформаційної, толерантної, культурної, високорозвиненої людини. Саме комп'ютер перетворюється на основний „твір культури”, за допомогою якого людина здійснюватиме „діалог культур через століття і простори”. Освіта, а також кредитно-модульна система стають більш „просторовою” і глобальною, динамічною і суб'єктивованою, більш багатоконтактною і різноманітною. Пріоритетною функцією системи освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства стає підготовка спеціалістів принципово нової якості. Завдання їх підготовки можна визначити як формування національної еліти. В умовах формування нових економічних відносин головним завданням вищих навчальних закладів стає підготовка конкурентоспроможних спеціалістів. Ефективність підготовки майбутніх фахівців і ставлення до навчання як одного із видів дослідницької роботи; розвивальне навчання, тобто орієнтація

навчання на розвиток особистості; орієнтація на інтенсивний розвиток особистості; використання в навчально-виховному процесі цілеспрямованості відбору знань – „від знань – до практичних дій”. Освіта - це процес принципово двосторонній, спрямований не тільки на світ, але і на самого себе, на людину, студента. Конструювання та впровадження нових освітніх моделей людини потребує певних змін у світоглядних засадах освіти; одним із засадових її принципів має бути дотримання світоглядного та культурного самовизначення людини; в особистісному ракурсі освіта повинна враховувати зміни стереотипів поведінки та образів мислення; у соціальному плані вона має брати до уваги зміни моделей освіти і способи трансляції соціокультурного досвіду поколінь; відповідність змісту освіти сучасній науковій картині світу та сучасним світовим ідеалам, вміння жити і працювати в умовах глобалізованого світу.

В одному з офіційних документів „Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні” відмічається про те, що стан розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно з світовими тенденціями є недостатнім, і не відповідає потенціалу та можливостям України, зокрема:

- відсутні національна стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні та план дій щодо її реалізації;
- немає координації зусиль державного і приватного секторів для ефективного використання наявних ресурсів;
- ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на виконання Національної програми інформатизації, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у соціально-економічну сферу в сільське господарство, є низькою;
- є відставання у впровадженні технологій електронного бізнесу, електронних бірж та аукціонів, електронних депозитаріїв, використанні безготівкових розрахунків за товари і послуги тощо;
- створення національної інформаційної інфраструктури для надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг з використанням Інтернету відбувається повільно;
- рівень комп’ютерної грамотності населення є недостатнім, впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій – повільним;
- рівень представленості України в Інтернет - просторі є низьким, а присутність в Інтернет україномовних інформаційних ресурсів – недостатньою;
- рівень державної підтримки виробництва засобів інформатизації, програмних засобів і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій не забезпечує всіх потреб економіки й суспільного життя;

- розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери є недостатнім;
- рівень інформатизації окремих галузей економіки, деяких регіонів країни є низьким;
- спостерігається нерівномірність забезпечення можливості доступу населення до комп'ютерних і телекомунікаційних засобів, поглиблення „інформаційної нерівності” між окремими регіонами, галузями економіки та різними верствами населення;
- не вирішуються в повному обсязі питання захисту авторських прав на програмну продукцію, відсутні системні державні рішення, спрямовані на створення національних структур (центрів, технополісів і технопарків) з розробки конкурентоспроможного програмного забезпечення.

І це незважаючи на те, що за минулі роки відбулася серйозна трансформація інформаційних засад держави. Інформаційне суспільство несе людству нові можливості розвитку, але водночас вимагає активного осмислення та втілення в життя інформаційної освітньої парадигми, детермінованої процесами глобалізації та інформатизації. Національна державна політика інформатизації повинна сприяти забезпеченню єдиного інформаційного простору України, поглиблення процесів її інтеграції та послідовне входження до європейської та глобальної інформаційної інфраструктури.

Висновки

1. Необхідність формування інформаційної культури особистості на заняттях з кредитно-модульної системи є найнагальнішою і найактуальнішою проблемою сучасності. Інформаційна культура необхідна кожній людині як така, що пов'язується із формуванням світогляду та науковою картиною світу як засобом його формування, а тому інформатиці надається важлива світоглядна роль, яку вона може виконати, даючи уявлення про інформаційні процеси сучасності. Висока інформаційна культура передбачає формування наступних вмінь: 1) адекватно формалізувати знання, наявні в людини; 2) адекватно інтерпретувати формалізовані описи; 3) адекватно використовувати нові інформаційні технології у своїй життєдіяльності; 4) ефективно використовувати сучасну електронно-обчислювальну техніку та інформаційні технології, що сприяє формуванню парадигми інформаційної людини, освіченість якої є однією із складових всебічно розвиненої особистості.

2. Найширшим об'ємом педагогічної діяльності кожного викладача є формування культури особистості як суб'єкта навчання та виховання – світоглядної культури, культури мислення й мовлення, культури спілкування з іншими людьми, культури організації праці, інформаційної культури. Процеси інформатизації примушують нас дивитися на світ новими очима, що потребує формування нового погляду, формування комп'ютерної грамотності та комп'ютерної

культури, зміни самого мислення як елементу загальної культури людини. Інформаційна культура містить в собі ще й комп'ютерну культуру, що має як надособистісний, так і особистісний аспекти розуміння.

3. Прогрес комп'ютерної техніки розкриває багатоманітні можливості здійснення інтелектуальних процесів, а разом з цим – формування інтелектуально-творчих навичок тих, хто навчаються. Культура спілкування в наш час входить в число провідних характеристик культури особистості внаслідок того, що комунікація постає визначальним чинником людського існування в інформатизованому суспільстві, тому формування навичок спілкування в нових соціально-технологічних умовах не може залишатися поза увагою виховного впливу, навчальна інформатика має здійснювати вплив на сучасний науковий світогляд з одночасним засвоєнням ролі комп'ютера як засобу комунікації та обміну інформацією. Інформаційна культура особистості є поняттям, що дає комплексну характеристику особистісних та професійних якостей, які відповідають вимогам суспільної та професійної діяльності, де визначальним чинником є всебічна інформатизація.

4. Найбільшій значущості набуває в умовах глобалізації сформованість універсальних засад інформаційної культури особистості як світоглядної культури, культури мислення та культури спілкування майбутніх фахівців будь-якої професійної спрямованості, що здійснюється за допомогою включення в перелік освітніх дисциплін в тій чи іншій формі фундаментального знання (так би, мовити, елементів „інформології”) про інформацію та інформаційні процеси в їх представленості в природі та інших сферах соціального життя.

Перспективи подальших досліджень: аналіз проблем інформаційного суспільства та формування інформаційної культури.

Джерела

1. Егоров В.В. На путях к информационному обществу.- М.: ИПК РТР, 2007.- 193 с.

2. Василик М.А. Основы теории коммуникации. Учеб. пособие.- М.: «Гардарики», 2007.- 617 с.

3. Лопатина Н.В. Информационные специалисты. Социология управления, - М.: «Академический проспект», 2007.-209 с.

4. Новосельцев В.И. Теоретические основы системного анализа.- М.: «Майор», 2007.- 592 с.

5. Андреева О.М. Міжнародно-політичні проблеми інформаційної безпеки України: Автореф. дис.... канд.. політ. наук.: 23.00.04.- К., 2003.- 18 с.

6. Бандурка О.М. Інформаційне суспільство та державна інформаційна політика // Запорізький юрид. ін-т. Вісник. - Запоріжжя,

2000.- № 2 (11).- с.13-20.

7. Бідзюра І.П. Філософія системних реформ в Україні на рубежі століть.- К.: Навчальна книга, 2004.- 189 с.

8. Біляцький С. Соціально-економічні аспекти нової епохи в контексті українського шляху оновлення і розвитку // Політика і час.- 2003.-№1.- с.52-53; №2.- с.45-56.

9. Григор О.О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз (державно-управлінський аспект): Автореф. дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.01.- Львів, 2003.- 20 с.

10. Грачев Г.В. Информационно-психологическая безопасность личности: состояние и возможности психологической защиты.- М.: Узд-во РАГС, 1998.-125 с.

11. Філософські абрисы сучасної освіти: Монографія / Авт. Кол.: Предборська І., Вишинська Г., Гайденко В., Гамрецька Г. та ін.; За заг. Ред. І.Предборської,- Суми: ВТД „Університетська книга”, 2006.- 226 с.

12. Урсул А.Д. Проблемы информации в современной науке. Философ. очерки.- М.: Наука, 1975.- 186 с.

13. Информатика и культура.- Новосибирск: Наука: Сибирское отделение, 1990.- 231 с.

14. Шеремет П.Г. Информатизація – шлях оновлення освіти // Постметодика. - 1997.- № 1.—с.31-32.

15. Судина В.Ф. Человек в мире информации.- М.: Радио и связь, 1992.- 112 с.

16. Суханов А.П. Информация и прогресс.- Новосибирск: Наука, Сибирское отделение, 1988.- 190 с.

17. Глинский Б.А. Философские и социальные проблемы информатики.- М.: Наука. 1990.- 110 с.

18. Извозчиков В.А. Школа информационной цивилизации „Интеллект – ХХ1”.- М.: „Просвещение”, 2002.- 106 с.

19. Концепція державної політики інформатизації України.- К., 1994.

20. Дацюк С. Принципи інтелектуальної політики // День. - 26 травня.

21. Соснін О.В., Шиманський Л.Є. Інформаційні ресурси України: проблеми державного регулювання: Монографія / За заг. Ред. О.В.Сосніна. - К.:НІД, 2002.

22. Тоффлер Е. Третя хвиля.- К.: Вид. Дім „Всесвіт”, 2000.

23. Закон України „Про концепцію національної програми інформатизації” від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР// Відомості Верховної Ради України. - 1998.-№ 27-28.

24. Постанова Верховної Ради України „Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні” від 1 грудня 2005 року // Відомості Верховної Ради України.- 2006.- №15.

Стаття надійшла 15.11.2007. р.